

Blaznik.

Češki spisal Svatopluk Čech.

Češki so včasih začetki zdravniške prakse! O tej resnici bi bil mladi doktor vsega zdravilstva, Stanislav Horlivý, lahko napisal debelo knjigo, saj časa je imel za to zares dovolj! Udomačil se je bil z mladim advokatom Pravoslavom Zajmom skoro ob istem času v okrajnem mestu L. — in glej! dr. Zajem je že tožil o kratkosti časa in dolgosti obiskov, dasi je moral tekrovati z odločnim in spretnim advokatom, čigar praksa je bila že ukoreninjena globoko v mestu in okolišu; nasprotno pa dr. Horlivý nikakor ni mogel poleg osivelega in napol slepega ter gluhega tovariša dobiti ne enega poštenega pacienta. In vendar je imel znanja polno glavo in škrinjice ter etuije polne najbolj raznolikih žagic, nožkov in kleščic, bleščočih in nabrušenih, da je bilo veselje vse to gledati; toda nobeden izmed l—skih filistrov doslej ni občutil želje, da poskusi na sebi njih prečudno rez. Človekoljubna želja mladega doktorja je bila, da bi vsi prebivalci mesta oboleli mahoma za vsemi možnimi boleznimi, da bi jih vse do zadnjega mogel izlečiti ter ozdraviti; toda ti so korakali zdravi kakor ríbe pod njegovimi okni ter pogledovali — tako se mu je zdelo — zasmehljivo na okusno izvesko z lapidarno, pozlačeno pisavo, katero si je dal nabiti pri vratih. Če je bil kateri betežnik med njimi, gotovo je privlekel svoje revno telo mimo omenjene izveske do stanovanja srečnejšega tovariša, da izpusti v njegovih rokah svojo zakrknjeno dušo. Toda te Tantalove muke mladih zdravnikov je opisalo že marsikatero spretnejše pero, pristopam torej rajši k dogodku, o katerem vam želim pripovedovati.

Dr. Horlivý je gledal zopet nekoč v pravični nevolji na tolste meščane, ki so gazili tam doli po umazanem, razvoženem snegu, obviti s flanelo, oboroženi s kožuhovino, v velikanskih škornjih iz juhtovine, s koščkom bombaža v ušesih, in rdeča nit njegovih misli je bila najbrže: Seveda! da vas sapica ne prepihlja! Čim dalje je gledal na te okrogle, od mraza rumeno pobarvane obraze, tem čemerneje so se vzpenjale njegove obrvi pod brezupno pobešenim fesom, tem globočje je vlekel iz pipe ter odpihaval zaničevalno na ulico.

Hipoma pa je odtrgal pipo daleč od ust, pobožal je tolažilno potrti fes, in zablisknivi z očmi, je uprl svoj pogled v napetem pri-

čakovanju v globino ulice. Z žvenkljanjem so gazile ondi leteč paradne sani okorne oblike zmes blata in snega, tako da je brizgala konjema na odrgnjene komate. Nad samim ojesom je sedel plečat hrust v umazanem kožuhu, s širokim, rdečim obrazom; na glavi je imel staro kosmato kapo, katere rusasta dlaka je bila tako podobna rusastim lasem, dasi bi pač iztežka spoznal, kje dlaka nehava in se začenjajo lasje. Notranjščina sani je bila postлана in napažena s šaro kosmatih odej, katere so obetale s parom visokih škorenj iz klobučevine pasažerju veliko udobnosti.

Dr. Horlivý je ravnokar hotel pipni nastavek prijeti z zobmi ter odpihniti s kolobarčkom dima neumno nadejo, ko so se v tem iznenada ustavile sani baš pod oknom, in kočijaž, ko je pokazal s koncem bičevnika mejo med kapo in lasmi, je zarentačil na branjevko, pred vrati stoječo: »Kje pa tu stanuje novi doktor?« —

Skoro bi bil dr. Horlivý sam zagrmel navzdol odgovor, toda spomnil se je še o pravem času, da bi si s tem škodoval na ugledu. In vrla matrona je odgovorila sama: »Novi doktor? — Ravno tukaj — v prvem nadstropju!«

Hipoma je bil fes na postelji in čibuk v kotu. Gospod doktor je potegnul telovnik malo navzdol, suktno je zapel na en gumb ter pogladil z dlanjo lase in brado. (Na tem kraju smem pripomniti, da je bil gospod doktor jako čeden mlad mož.) Potem pa se je postavil nasproti vratom na način, katerega si je bil določil v svobodnem času že zdavnaj — in tega je imel, žalibog, doslej dovolj — za ta slučaj kar najnatančneje: ena roka je počivala na mizi, na kateri so ležali v eni vrsti nožki, kleščice in žagice, druga je ležala na prsih na mestu, odkoder je moral prihajajočemu zableščati svetli dragulj pečatnega prstana naravnost v oči; čelo je bilo nekoliko vzdignjeno, in pod njim so žarele iskrene oči resno in vljudno proti prvemu pacientu. Ako bi bila vstopila sama smrt v tem trenutku v sobo, bi bila pred to podobo mirne zdravniške samozavesti od strahu zaklopotala z zobmi.

Hrupni koraki so se približali od zunaj, potrkalo se je na vrata, in z nerazumljivim pozdravom je stopil kočijaž v sobo. Hrust kakor gora. Da to primero izpopolnim, pravim: z obrazom kakor mesec, pač kakor zaripel mesec, v polni okroglosti izhajajoč izza gore. Sicer pa se je kazala samozavestna glupost z lahnim znamenjem zvičajnosti.

»Česa želite?« je vprašal vljudno dr. Horlivý.

»Pripeljal sem se po gospoda doktorja.«

»Odkod?»

»Iz Bušina.«

»Od koga?»

»Iz grajščine.«

Ko je povedal to važno vest, je prenehal gospod doktor za nekaj časa v diagnozi. Prizadeval si je, oživiti v spominu, kar je vedel o bušinskem grajščaku. Jako malo je bilo tega. Vedel je, da se piše Drobec, potem pa da je o njem slišal pripovedovati semintja različne stvari, katerih dejanje in značaj sta mu pa že izginili iz spomina. Toda kakor neka skupna posledica teh pozabljenih pravljic mu je obtičalo v spominu mnenje, da je bušinski grajščak velik čudak.

»Torej od gospoda Drobca?» je nadaljeval vprašujoč.

»Da, iz grajščine! Izpregel sem bil ravno voz ter se veselil kratkega odmora. V tem je prihitela od zgoraj gospodična — oči je imela zajokane — ter vzkliknila: »Blažek, naprezite nove sani, popeljete se v mesto po gospoda doktorja! Toda po novega — ali razumete? Jaz sem namignil z glavo ter rekel sam pri sebi: Vrag naj vzame to gonjolo! Od voza v sani, od sani v voz!«

»In kaj je gospodu?»

Kočijaž je izbulil namesto odgovora oči na govorečega, kakor bi ne bil razumel vprašanja. Dr. Horlivý ga je torej vprašal vnovič: »Kaj je gospodu?»

Blažek si je drgnil nekaj časa čelo, potem pa je zavihnel z roko:

»Baje mu manjka! Kajpada! Še nekoliko preveč ima! Tukaj-le!« Pokazal je s prstom na svoje nizko čelo, in pri tem so se zalesketali njegovi beli zobje v surovem posmehu.

»Kaj vendar?» je vzkliknil doktor iznenaden. »Menda ni izgubil pameti?»

»Pač izgubil, gospod doktor, popolnoma izgubil! Božja volja je tako! Danes je že celo raztolkel novi bičevnik na moji glavi.«

»Torej besni?»

»Pa kako! Včeraj in danes je klel od jutra do večera, da so vstajali človeku lasje na glavi. Bilo je v prvem nadstropju neprestano grmenje. Uboga gospodična je trpela kakor mučenica. Vrata za vrata so ondi treskala, da so se okna tresla, vrisk se je razlegal celo zunaj vasi. Včasi je pobegnil tudi na dvorišče, divjal iz kota v kot, vzdigoval stisnjene pesti kvišku, klical vse peklenske duhove; včasi se je ustavljal, vrtal s prsti v čelo, čudno gubančil obraz — no da, človek bi počil od smeha!«

Doktor ni mogel zatajiti nevolje nad surovim vedenjem, s katerim je hrust opisaval nesrečo svojega gospoda. »Ne vidim pri tem nič smešnega!« je dejal s strogim pogledom na režečega se posla. »Prej bi moral pomilovati nesrečnega gospoda. Razumeš? — Pripravi sedež na saneh! Pridem takoj za teboj.«

Blažek je sprejel doktorjevo posvaritev z vidnim strmenjem. Odprl je usta, izbulil oči, potem pa je zmajal nekolikokrat z glavo ter skomizgnil z rameni. Med vrati se je še ozrl na doktorja ter zamajal z glavo in zamahnil z roko.

Dr. Horlivý se je vglobil za trenotek v misli, potem pa je otvoril neko skrinjo ter vzел iz nje posilni jopič. Bil je z vsem preskrbljen.

Kratko po tem so žvenkljale sani zunaj mesta po belem zimskem kraju. Kočijaž je obračal časoma glavo na doktorja ter zmajal ž njo vselej, kadar se je obrnil. Dr. Horlivý, sedeč v kaosu odej v kosmatem kožuhu, se je globoko zamislil. Prvi, prvi pacient — blaznik! Ni mu bilo prav po volji. Stroka duševnih bolezní zahteva bolj nego vsaktera druga posebnih izkušenj, in takih pač ni imel. Prizadeval si je, spomniti se nekaterih pravljíc, ki jih je bil slišal o bušinskem gospodu, da bi mu pripomogle kot Ariadina nit v blodišče njegovega zmešanega duha, toda ne ene ni mogel oživiti v svojem spominu. S surovim hlapcem ni bil voljan razgovarjati se o tem predmetu. »Najbolj zanesljive vesti mi more podati gospodična!« se je odločil. Nato se je vdal čudnemu sanjanju. V šumnem zraku okoli letečih sani so se rojile sere, čudovito sključene postave s pošastnimi obrazi, katerih vijugaste poteze so se gubančile ter raztegovale v raznolikih strahovitih kretnjah, in katerih oči so divje svetile iz globoko upadlih jamic... Žvenklje konj so med tem zvenele kakor hripav, blazen smeh. Te postave so se polagoma razplašile, izginile, in pred njim je vzplavala zala, nežna dekliška podoba, z otožno nagnjeno glavico, z bleščečo solzo na bledem licu, ki se je odsenčevala s črno žalno obleko ljubeznivo v jasni snežni belobi. Prizanesite gospodu doktorju te domišljije! — Mlad samec je! — Ko sta se bližala k bušinski grajščini, se je gospod doktor predramil iz teh sanjarij ter se nagnil k Blažku z vprašanjem: »Ali je vaš gospod močan?«

Kočijaž je pogledal z novim strmenjem vprašalca ter dejal po kratkem odmoru: »Ne preveč. Jaz bi ga z mezincem podrl na tla!«

»Prav! Morebiti bo treba, da ga siloma ukrotim. Stojte torej za sobnimi vrati, kadar stopim k njemu, ter mi prihitite na pomoč, kadar vas zakličem!«

Blažek je prav debelo pogledal. »Menda ne namerava gospod doktor« — je jecljal — »to le v šali —«

»V tako važni zadevi ne poznam šale. Kakor pravim, bo morebiti potrebno, da ga s silo ukrotim. Za skrajni slučaj take sile bodite tedaj pripravljeni! Sicer pa izpregovorim o tem poprej z gospodično.«

Precej dolgo je trajalo, predno se je kočijaž predramil iz strmenja ter uredil nejasne misli v svoji glavi. Praskal se je za ušesi, pokašljal, oziral se na doktorja, zmajeval z glavo. Slednjič se je spomnil bičevnika, strtega ob najslabotnejšem delu svoje močne osebe, in pod vplivom tega spomina se je odločil, da izpolni doktorju voljo, pa naj velja, kar hoče! S tem odlokom je zavihtel bič nad konji.

Ko sta se pripeljala na dvorišče, je iztegnil kočijaž prst proti hiši ter se nagnil v sani s pripomnjo: »Tam-le doli stoji!«, . . .

Dr. Horlivý je pogledal na naznačeno mesto ter zapazil ondi suhega, slokega človeka v polulovski obleki, ki je z rokami divje mahal po zraku. Posebno ustvarjena, skoro do golega ostrizena glava, globoko upadle, zlobno se bleščeče oči, grapast, golobrad obraz, obrvi in ustne so se mu neprenehoma gibale in nagubavale — vse to je imelo skupaj sliko, kakršno si je bil narisal v duhu doktor iz kočijaževega pripovedovanja o svojem prvem pacientu.

Že oddaleč je sprejel bušinski gospod svojega kočijaža z grmenjem naslovov, med katerimi so značile teleban, teslo in zverina najvišje dostojanstvo. Ko pa so se sani ustavile pred hišnimi stopnicami, je razodela njegova levica goreče hrepenenje po Blažkovih kodrih, z desnico pa je stisnil doktorjevo roko tako prisrčno, da je ta skoro zaječal. Z eno sapo je rotil kočijaža, da naj mu poda bičevnik, da ga vdругič razbije na njegovi glavi, pa tudi je zahvaljeval zdravnika, da se je sam k njemu potrudil . . . »Prisegal sem«, mu je dejal, vzdigajoč dva prsta proti nebu, »da se za to Sodomo in Gomoro niti za las več ne zmenim.« Potem pa je nakrat zapazil kepe blata, nametane po saneh, ter ni skrival namena, da se kmalu obesi, ako ga Bog ne reši tako brezbožnih ljudi.

Ko je dr. Horlivý slišal te neskladne, zmešane izbruhe besnosti ter videl, kako drgetajo mišice na obrazu gospoda Drobca, je prišel do prepričanja, da njegov pacient sodi k najbolj značilnim blaznikom, kakršni so kdaj karikovali na zemlji božjo podobo. Obenem se je začudil, da ga je pacient pričakoval. Morebiti so mu natvezli kako drugo bolezen, si je slednjič mislil.

Ko se je g. doktor izlupil iz kožuha in odej, mu je zaril Drobec koščene prste svoje neprimerno velike roke v ramo ter ga vlekel za seboj po stopnicah v svojo sobo. Up doktorjev, da se bo mogel o stanu duhobolnega prej pogovoriti z gospodično, se je izjalovil. Toliko da je mogel spomniti Blažka s pomenljivim pogledom na storjeno obljubo, k čemur pa je oni pritrdil z glavo in se zoprno namrdnil.

Ko je prišel dr. Horlivý v sobo svojega pacienta, se je radovedno ozrl po njej. Gotovo se je vtisnil pošastni duh z vsemi svojimi grbami v prostorini, ki je bila prvo pozorišče njegovih prenapetosti, si je mislil g. doktor. In ni se varal. Bil je pravcati blaznikov brlog! Na golih belih stenah kakor redke oaze v puščavi kak blokov koledarček, lestvica za kolke in nekoliko starih samokresov; na mizi, po stolah, tudi tam v ozadju na velikanski postelji z odgrnjenimi preprogami so bili razmetani z motvozom zavezani zavitki nekih zarumenelih, od miši precej oglodanih papirjev; četrtno poda je zavzemal velikanski razprostrt zemljevid, v katerega so bile semintja zabodene velike bučke z raznobarnimi zastavicami.

Predno je mogel dr. Horlivý v glavi urediti roj svojih slutenj, ga je pacient privlekel k zemljevidu in, iztegujoč k njemu svoj suhi prst, je zasikal z nekim krčevitim smehom: »Tukaj imate izvrstno opravilo! Prokleta mešanica! Vidite tamle ono vrbo na desno pri potoku in to bucko tik nje? Ondi stojim. Deset let polnih srda, ropota, potov in čečkanja v vse kote sveta; plačevati moram, da se že pripogibam — in tam stojim, stojim kakor zaklet, začaran pri oni vrbi na oni bucki! Ne morem se ganiti — še za las ne! Strela naj udari v vse to! Oni pa na nasprotni strani, ti goljufi, tatovi, lopovi, krivoprisežniki se šoperijo ter si manejo roke; rogajo se — bogme, ali je to pravica? O, ko bi ga tukaj imel, to trebušasto pošast, tega lopo — lopova!«

Zaškripal je z zobmi.

Dr. Horlivý ga je med tem na lažno prijel za roko ter potegnivši iz žepa uro, je tical njegovo žilo.

Ko je po nekem času zapazil blaznik doktorjevo ravnanje, mu je siloma iztrgal roko, izbulil nanj z začudenjem oči ter zakričal: »Kaj počenjate? Zakaj me tipate po roki?«

»Bolni ste, g. Drobec,« je dejal mirno dr. Horlivý, »jako bolni!«

»Jaz bolan!?« je izbruhnil bušinski gospod poln začudenja iz sebe. »Jaz da sem bolan? Po čem pa tako sodite, gospod? Hm, bolan. Morebiti! Vraga, kdo bi ne bil bolan pri tem neprestanem

gnevu in nemiru! Verujte, da tuhtajo po dnevi in po noči, kje bi mi mogli storiti kako krivico, da, z združeno močjo delajo na to, da me oropajo premoženja, časti, vsega! Pregarjajo me kakor jelena, kadar je gosposki lov, in komaj pričakujejo trenutka, ko me zagledajo oskubenega, potrtega pred svojimi nogami. In k vsemu temu jih šunta in draži ta debeluški župan, za čigar črno dušo se bo teplo po smrti milijon najhujših vragov!»

Dr. Horlivý je spoznal iz teh divjih govorov fiksno idejo, ki je ustvarjala jedro duševne Drobčeve bolezni. Nekatere blaznike muči slutnja, da jih nekdo neprenehoma preganja, z zasedami obdaja ter si prizadeva, da bi jih ponižal in uničil. V možganih bušinskega gospoda je prevzela ulogo enakega preganjalca vsa poštena občina z županom vred. Doktor je spoznal, da bo prav, ako se za nekaj časa na videz sprijazni s to fiksno idejo, in zato je dejal tolažilno: »Ali, g. Drobec, morebiti pa mu delate krivico! Kolikor jaz poznam župana, ni tako hudoben človek!»

Pacient je odskočil, kakor bi bil tik njega zasikal gad. Iz oči so mu švignili uničujoči bliski, in iz grozno stisnjenih ust se je slišalo vpitje: »Ah, tudi vi ste že v tej družbi! Tudi vi ste že člen na tej lopovski verigi, s katero se mi zateguje grlo? Tudi ta je že podmiten za to zaroto? Glej, glej! Vsi doktorji so na njih strani — morebiti radi gesla: svoj k svojemu? Sramota!» Stiskajoč pesti, škripajoč z zobmi, je letal kakor besen po sobi.

Dr. Horlivý je spoznal, da z besedami ne opravi ničesar. Uporabil je torej drugo sredstvo. Posegel je za nedrije, pod svojo suknjo ter je dejal prilizljivo: »Gospod Drobec, zares ste jako bolni! In kakšen prepah je tukaj! Ali ne bi hoteli obleči ta-le jopič — — —?»

Ni dokončal. Zvijača je bila najbrže čisto neznana lastnost gospoda doktorja.

Ko je Drobec zagledal tisti jopič, ki je sicer za blazni del človeštva koristen, vendar pa drugače jako neudoben, se je razljutil kakor bik v španski areni, kadar zagleda rdeče sukno. »Kako?!« je zavpil s penastimi usti. »Vi se drznete delati se norca iz mene — v moji lastni hiši? Tam-le so vrata — ste razumeli? Ali pa počakajte nekaj trenutkov, vam pokažem prepah, ki bo vas in vaš jopič odpihnil v prekle — — —« Pri tem je sezal po zarjavelih samokresih na steni.

Čeprav so zadnje besede pacientove izginile v nerazumljivem sikanju, je spoznal vendar dr. Horlivý iz njegovega kretanja, da se bo treba umakniti. Takrat so se ravno vrata odprla, in vstopil je

gorostas s hudomušnim nasmehom na ustnih ter s podjetno zavihanimi rokavi. Čakal je namreč po ukazu doktorjevem pred vrati in spoznal je po gospodovem kričanju, da je prišel odločilni trenotek.

Hipoma je skočil dr. Horlivý za svojega zaveznika ter ga je izpodbujal iz te zavarovane pozicije hrabro k napa du. »Prej ko prime za samokrese!«, je dostavil s strategično opreznostjo. Toda bojevitemu hlapcu je, ko je stal hipoma pred razkačenim gospodarjem, nekoliko upadel pogum. Obrnil se je napol nazaj ter zašepetal: »Ali poškodovati ga ne smemo, g. doktor! Kaj pa, če me nažene, če me spravi v ječo —?«

»Niti lasek se mu ne poškoduje! Ravnava edino v njegov blagor. Ne more vas niti nagnati, niti tožiti — morebiti da vas pozneje celo obdaruje!« je izpodbijal doktor ugovor za ugovorom.

»No, gospod doktor mora pač stvar umeti,« je tolažil Blažek glas vesti ter se je približal svojemu gospodarju.

Med tem je zgrabil Drobec samokrese, in' vzdigujoč v vsaki roki po enega, se je obrnil proti doktorju pri vratih. Zagledavši pred seboj Blažka, se je zdrznil za hip, potem pa je zaklical: »Prosim te, Blažek, vrzi tega človeka ven! Vrzi ga, izpolni mi to željo — drugače se zgodi nesreča!«

Ta mila prošnja je iznovič omajala hlapčevo nakano. Obrnivši se napol na doktorja, je gledal od njega na gospoda, pri tem pa si je zavihnili rokave. Očividno je preudarjal, na katerem izmed obeh bi poskusil svojo telesno premoč.

Na srečo pa ni trajalo predolgo to mučno stanje doktorjevo med zavihanimi rokavi ter na strel pripravljenimi samokresi. Rešil ga je iz njega sam g. Drobec, ko se je zarežal na obotavljajočega se hlapca: »No, kaj tedaj, govedo! Mar se ga bojiš? Ali te naj izpodbudim s korabačem?«

Ta nova žalitev je naklonila vago hlapčeve odločitve na stran, ki je bila gospodu neugodna. Hipoma sta ležala oba samokresa —, katera nista bila, mimogrede omenjeno, nabasana — na tleh, in g. Drobec tik njiju. Toda še na tleh se je razvnela huda borba. Besni pacient se je branil z vsemi močmi zoper blagodejni jopič, katerega mu je hotel vsiliti g. doktor s pomočjo svojega zaveznika. Končno sta mu ga vendarle vsilila. Da, pravzaprav zdravniška vnetost je potlačila v doktorju Horlivem vse usmiljenje tako, da je svojemu pacientu, ko ni jenjal vpiti »tatje, lopovi, ubijalci«, z lastnim svojim robcem zavezal usta. Potem pa je zapovedal neoboroženo žrtev, ki se je še

zmerom metala po tleh ter divje gledala, odnesti na velikansko posteljo v ozadju.

Komaj so se zagrnile pred posteljo zavese, odprla so se vrata, in skozi nje je stopila v sobo vitka, dražestna deklica v črni obleki. Ozrla se je s svojimi krasnimi očmi, pod katerimi sta se lesketali na bledih licih dve solzi, plašno po sobi ter je zaklicala z najnežnejšo skrbjo: »Za Boga, kaj se tu godi? Kje pa je ata?«

V tem je zapazila gospoda doktorja; urno je obrisala z obraza solze ter si pogladila rjave lase na sencih.

Dr. Horlivý, ki je najpoprej namignil kočijažu, da odide (kar je ta storil z obrazom hudodelca po storjenem umoru), se je približal v ponosni zavednosti izvršene dolžnosti in še v ponosnejši zavednosti, da je pred malo trenutki tvegjal življenje za svoj poklic, ljubki mladenki.

Toda ta ga ni sprejela tako, kakor je po pravici pričakoval od hčere nesrečnega svojega pacienta. Pogledala je nanj ne posebno vljudno, ko jo je nagovoril: »Pred vsem pa dovolite, gospodična, da vam stavim nekatera vprašanja, tičoča se prejšnje usode in življenja vašega gospoda očeta.«

»Ah, to bo najbrže jako natanka species facti,« je odgovorila zbadljivo. Gospod doktor jo je gledal nekaj časa v nemem začudenju. Na prvi pogled ga je očarala njena tiha, golobičja krasota ta par ljubkih oči, za katerih azurjem je slutil serafa — in zdaj, kolika prevara! Spoznal je devo brez srca, ki se more brez sramu in strahu šaliti ob grozoviti nesreči svojega očeta. In vendar je imela solze v očeh!

»Nisem vedel, gospodična,« je dejal trdo očitajoč, »da vas zanima usoda vašega gospoda očeta tako malo. Ali morebiti meni ne zaupate?«

»Vas seveda ne poznam, gospod doktor, toda vaš prednik je obudil v meni nezaupanje do celega vašega stanu. Glejte, toliko let je raztegoval to nesrečno zadevo, pošiljal očetu nekrščanske račune, in kakšna je bila posledica vsega tega?«

»Ah, gospod oče je imel že pred menoj doktorja?«

»Da! Dolgo je neomejeno zaupal, dokler se mu ni pretrgala popolnoma nit njegove potrpežljivosti. Slišal je, da imate razsežno prakso« — dr. Horlivý je nekoliko zardel — »ter je poslal po vas.«

»Ne smete radi poedinca obsojati vsega stanu. Naš poklic je vzvišen, pospešujoč blagor človeštva. — V tem slučaju preostaja samo eno sredstvo: pošljite svojega očeta v blaznico!«

Dekle je stopilo nekaj korakov nazaj, oči so ji zažarele, blede lice je temno zardelo. O, kako je bila krasna v svojem plemenitem srdu! »Gospod«, je vzkliknila, »ne pripuščam, da se vpričo mene tako govori o mojem nesrečnem očetu —.«

»Ali, gospodična —«

»Nikdar bi od vas, gospod, ne bila pričakovala, da se morete tako brezobzirno vesti do nas! Ako priznavate, da je pravda neuspešna, bi morali svojo zgovornost za to uporabiti, da oče pravdo kmalu konča! Jaz mu že zdavnaj ne smem povedati iskrene besede. Glejte, radi tega koščka zemljišča, radi katerega se pravda z mestom, je žrtvoval že skoro vse svoje premoženje in skoro deset let mirnega življenja. Živel je brez veselja, v neprestanem, mrzličnem duševnem nemiru ter je bil v nadlego sebi in drugim. Niti med ljudstvo ali v mesto ni zabajal; živel je kakor jetnik vedno pri temle zemljevidu, med temi pismi. Ves ta čas mi ni pokazal prijaznega obraza; navadno se je name le obregnil, in mislim, da je vse to spravilo mojo pomilovanja vredno mamico v prerani grob . . .« Solze so ji pretrgale končne besede.

Mlademu zdravniku se je zasvetilo na enkrat v glavi! Zdaj se je spomnil, da so vse te pravljice o bušinskem posestniku merile na njegovo pravdo z mestom, spomnil se je dr. Zajma. Razumel je vse. Njegov prvi pacient je mahoma izginil kakor vodeni brbunček. »Gospodična«, je dejal nato z zardelim obrazom in počasnim glasom, »tukaj se je naključila pomota; jaz nisem doktor juris!«

»Ah,« je vzkliknila vsa iznenadena, »vi torej niste advokat dr. Zajem?«

»Nisem! Jaz sem zdravilstva doktor, Stanislav Horlivý. Kočijaž se je pripeljal po novega doktorja, in jaz sem tudi šele pred nedavnim došel v L . . .«

Ko je to pojasnil, je pristopil k postelji, kjer se je pacient vedel ves ta čas jako mirno, razvezal mu je robec na ustih ter mu odvezel posilni jopič.

»Ali ste slišali, gospod Drobec?« je dejal v zadregi. »Nemila pomota se mi je zgodila.«

»Hvala lepa za tako pomoto,« je zagodrnjal Drobec ter skočil iz postelje, hodil nekaj časa razburjen po sobi, proste roke je iztegoval, raztezal ter grozovito grbančil čelo. Toda namah se je postavil pred samega doktorja ter se je začel tako od srca in glasno smejati, da je s tem spravil v smeh tudi dr. Horlivega, in celo gospodični se je razjasnil otožni obrazek. —

Dr. Horlivý je moral ostati v Bušinu pri večerji. Ko so v prijetno zakurjeni sobi zazveneli vitki kozarci punča, je zaklical gospod Drobec z veselim smehom: »Na vaše zdravje, gospod doktor! Izvršili ste pravi čudež svoje znanosti. Da sem po vas ter po vaš posilni jopič poslal že pred več leti . . .!«

Pozno zvečer so letele sani od Bušina do L. Blažek se je nad ojesom globoko zamislil; zaman se je trudil, da razvozla zapletene dogodke današnjega dneva. Njegov gospod mu je zaukazal strogo molčati o tem; saj bi mu itak nihče ne veroval, če bi pripovedoval ta čudoviti, neverjetni dogodek. Dr. Horlivý pa je gledal iz svojega kožuha v bleščeči sneg, in takoj mu je spletla vsemogočna domišljija bujne sanje: Videl je belo cerkev, v njej veliko, veliko luči, ženklje na konjih so žvenketale kakor zvončki ministrantov, in on sam se je bližal k oltarju z vitko, srčkano nevesto, lepo in tihotno kakor golobičico, s plavimi očmi in rusimi lasmi. In stare ženice so si šepetale: Glejte, kak lep par! In kako slovi kot zdravnik! — Če se ne motim, izpolnile so se gospodu doktorju te zapeljive sanje. Toda to ne sodi več v našo povest . . .

(Prevedel —*dil.*)

Književne novosti

Fr. Vidic: Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. (Archiv für slavische Philologie. V. Jagić. Berlin 1901. Band XXIII.)

Pod tem naslovom je prinesel zadnji sešitek Archiva für slav. Philologie prvi del obširne razprave o pevcu »Pesmi za pokušino«. Konec pride v prihodnjem letniku. — Pravi čas je, da se napiše monografija o onem možu, ki kaže v svojem življenju in značaju tip Slovence v dobrem in slabem pomenu, pravi čas za to, ker je gradivo za tak spis zdaj skoraj brezdvomno toliko zbrano, da ni pričakovati več kakih prevratu služečih odkritij. Sicer je bilo Vodnikovo delovanje že dvakrat skupno in zbrano opisano [1859: Vodnikov spomenik (Vodnik-Album) in 1890: Wiesthaler, Valentina Vodnika izbrani spisi], ali neporabljeni so še tam važni viri, ki nas peljejo v delalnico Vodnika in njegovih sodobnikov: lepo število pisem, ki se nahajajo v znanih dveh velikih Jagičevih zbornikih (»Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar« 1885 ter »Neue Briefe von Dobrowsky, Kopitar . . .« 1897: uvoda sta ruska). Izborni kazali teh dveh debelih knjig te hitro peljeta tja, kjer se kaj nanaša na Vodnika. — To snov je obdelal zdaj Vidic; opira pa se ponekod tudi na nenatisnjena pisma, ki jih hrani Rudolfinum v zbirki »Vodnikiana«.

Ker so ozadja Vodnikovega življenja tudi veliki zgodovinski dogodki, zato bo spis Slovence tembolj zanimal; pričakujemo torej posebnega odtiska.

»Ljubljanski Zvon« 1. XXII. 1902.

5